

Оловен модел за анонимен владетелски печат от Велики Преслав

Петър Димитров

През 2010 г. по време на археологическите разкопки югоизточно от „Владетелската църква“ във Велики Преслав (Ваклинова, Щерева, Димитров, Манолова-Войкова 2011, 407–408, обр. 1) и по точно в участък (кв. 162/48) от т. нар. Сграда III (по работната номерация на разкритите в този сектор монументални строежи) бяха проучени останките на занаятчийска работилница за производство и/или ремонт на ремъчни гарнитури. В нея се откриха голям брой медни и бронзови апликации, както и оловни модели за отливането им. Освен тях бяха намерени и множество моливдовули – български и византийски, чието присъствие може да се обясни единствено с естеството на метала, от който са направени, с цел евентуалната му преупотреба за изработка на предмети от олово. Въпреки отсъствието на производствени съоръжения в непосредствена близост с постройката, високата концентрация на една сравнително малка площ на подобни материали (наред с поти и бракувани полуфабрикати), насочва към такава интерпретация на обекта. Нумизматичните данни (византийски анонимни монети: най-ранните са от клас A1 – 969–976 г., а най-късните от клас D – 1050–1060 г.) и стратиграфската му позиция го поставят между края на X и средата на XI век. Вероятно работилницата прекратява съществуването си след появата на печенегите, които по данни на писмените извори превземат Велики Преслав и стануват в него през този период (Щерева 2009, 71).

Сред многобройните находки бе открита и една тънка оловна пластина с кръгла форма и размери: диаметър ~ 22,5 мм, дебелина ~ 2 мм (Обр. 1, 2). Едната ѝ страна (лицето) има релефен „медальон“ – допоясно изображение на изправена мъжка фигура насреща, ограничена от двоен, грижливо направен зрънчест кръг по периферията. Другата страна (опакото) е оставена гладка и необработена. Прави впечатление отсъствието на какъвто и да е надпис или букви край нея, което автоматично поставя находката в категорията на т. нар. анонимни (сфрагистични ?) паметници. Въпреки някои сходства в морфологично отношение, с откритите от Й. Чангова в Перник, две едностранно украсени пластини с изображения на: 1. Исус Христос държащ евангелие с гравирани кръст и 2. Цар Петър I и съпругата му Мария, впоследствие интерпретирани като лице и опакото на двойносъставен сребърен печат (аргировул) (Юрукова 1980, 3–12, обр. 1, 2; Чангова 1983, 110–113, табл. I; Йорданов 1993, №22; 2001, 60, табл. VI/82), новооткритата значително се отличава от тях. Пластината е с малка дебелина,

Обр. 1 (а и б). Изображение на оловния модел

отсъства канал за нишка, липсват следи от какъвто и да е припой върху реверса ѝ, присъщ и необходим единствено за скрепяване на двойните златни и сребърни печати. Тази технология е нехарактерна за оловните печати и напълно изключва възможността за прилагането ѝ при моливдовул.

И все пак безспорно е, че иконографията на показаната личност стои твърде близо до редица изображения известни от група анонимни печати (общо 7) свързвани с личността на цар Симеон I Велики (893–927) (Йорданов 2001, 43–46, табл. III/42, IV/43–45а). Централното поле на лицевата страна е заето от бюстово изображение на владетел, представен във фас. На главата си носи полусферична корона, съставена от челен обръч, над който е оформен изпъкнал точковиден кръст, и спускащи се покрай ушите пропендули от по три едри бисера. Лицето на владетеля е представено в пълни подробности: очите са с бадемovidно очертани орбити и с кръгли, широко отворени зеници; носът е тънък и с правилна форма; брадата на владетеля е заоблена, с видимо, макар и рехаво, окосмяване. Тук не се забелязват характерните при изображенията от печатите хламида и огърлица, съставена от три реда бисери, на която висят окачени три по-големи и три по-малки кръгли медальона. Вместо тях от шията до основата на бюста са нанесени 6 или 7 реда от разположени една до друга точки. Това поставя въпроса за вида облекло, с който е представена личността – вероятно става дума за някаква военна дреха, може би ризница – **елемент, който не намира аналог сред известните ни находки.** Ръцете не са показани, липсват следи от каквато и да е инсигния.

Идентификацията на настоящия артефакт почива преди всичко на идентичния начин, по който е представен цар Симеон на екземплярите съхранявани в НАИМ – София (инв. №100), НАИМ – Шумен (инв. №23), НИМ – София, РИМ – Шумен (инв. №13685) и РИМ – Варна (инв. №VIII.203), както и сходния му диаметър с тях.

Очевидно е, че изображението на владетеля при разглеждания модел и групата печати, се отличават от тези при следващите, където се титудува „василевс“. Според И. Йорданов разликите се отнасят не толкова до чертите на лицето, колкото до неговия ранг – монархът носи корона, която е предназначена не за василевс, а за по-нисък по ранг владетел.

Въпросът за датата на модела остава открит, но цялостната характеристика на тези анонимни печати – иконография, стил, форма, размери и разпространение ги приближава до времето на печатите на Симеон с титула „архонт на България“. Тук трябва да добавим още едно съображение от значение за прецизирането на датировката и основание за него ни дава военната (?) дреха, с която е изобразен князът. Писмените източници сравнително добре проследяват (Златарски 1927, 285–337) почти непрекъснатите военни действия срещу империята (и не само): в отрязъка между 894 и 904 г. се споменават две големи (в Източна Тракия и при Булгарофигон) и десетки по-малки сражения за превземането на над 30 крепости (наред с опита за превземането на Солун) – положение, на което предаденият тук образ изглежда напълно съответства, представяйки Симеон като владетел „на бойна нога“.

Предвид всички изброени доводи може да се допусне, че моделът е използван за образец в периода преди 913 г. (894–904 ?), когато неговият ранг на василевс не е бил „легитимен“ и приет от Византия. Време в което официално признатият титул „архонт на България“ вече не е отговарял на реалното съотношение на силите между двете държави, но все още не е бил поставен въпросът за промяната му (Йорданов 2001, 44–45).

Литература

- Ваклинова, М., Щерева, И., Димитров, П., Манолова-Войкова, М. 2011. Владетелска църква – АР „Велики Преслав“. *Археологически открития и разкопки през 2010 г.*, София, 407–409
- Златарски, В. 1927. История на Първото българско царство. От славянизацията на държавата до падането на Първото царство (852–1018). *История на българската държава през средните векове, I-2*, София: Наука и изкуство
- Йорданов, И. 1993. *Печатите на преславските владетели 893–971*, София: Св. Георги Победоносец
- Йорданов, И. 2001. *Корпус на печатите на средновековна България (Монетосечения и монетна циркулация на Балканите, VI)*
- Чангова, Й. 1983. Крепостта Перник VIII–XIV в. *Перник*, т. 2, София: издателство на БАН
- Щерева, И. 2009. Владетелският център на Велики Преслав в следстоличния период. *Приноси към българската археология*, 6, 67–78
- Юркова, Й. 1980. Сребърен печат на цар Петър (927–968). *Нумизматика*, 3, 3–12